

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

תוכן

- א. לנגיעה ... כאן למעשר כאן לתרומה.....1
- ב. איזהו פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת מהן ואפי' ניקבו ואפילו נמוקו ואפילו חסרו.....2
- ג. כל שאין לו אלא ביצה אחת ... הרי הוא כסרים חמה וכשר.....5
- ד. פצוע דכא בידי שמים כשר ... ונאמר לא יבא ממזר מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם 7
- ה. בין שנפצע הגיד ... בין שנידך הגיד ... בין שנכרת הגיד בין שנכרתו ביצים בין שנכרתו חוטי ביצים.....9
- ו. עטרה כל שהיא מעכבת ... ואם נשתיר מעטרה ... מלא החוט על פני רובה וכלפי רישא 9
- ז. כקולמוס כשרה כמרזב פסולה האי שליט בה אורא והאי לא שליט בה אורא...10

דף עה.

א. לנגיעה ... כאן למעשר כאן לתרומה

כל¹ המתטמא באב מאבות הטומאות, בין אדם בין כלים הרי הוא ראשון לטומאה עד שיטבול, טבל הרי הוא כשני לטומאה עד שיעריב שמשו, שנאמר (ויקרא יא פסוק לב) בַּיּוֹם יִבָּא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר קֵרָא לַטְּבוּל יוֹם טָמֵא. אחד טבול יום מטומאה חמורה, כגון שטבל מזיבות וצרעת וטמא מת, ואחד טבול יום מטומאת שרץ וכיוצא בו כל הטעון הערב שמש בין אדם בין כלים בין מדברי תורה בין מדברי סופרים² הרי הוא כשני לטומאה עד שיעריב שמשו.

¹ רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פרק י הלכה א ב

² עיין בנו"כ עה הרמב"ם שם שחילקו בין סוגים שונים של טומאות מדברי סופרים שיש שצריכים הערב שמש ויש שאין צריכים.

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

טבול יום³ פוסל אוכלי תרומה, ומשקה תרומה, כיצד טבול יום שנגע באוכלין של תרומה עשאן שלישי לטומאה מפני שהוא שני, וכן אם נגע במשקין של תרומה טמאן והרי הן שלישי לטומאה⁴. אבל אם נגע טבול יום באוכלין ומשקין מעשר שני⁵ וכל שכן חולין⁶ הרי הן טהורין.

ב. איזהו פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת מהן ואפי' ניקבו ואפילו נמוקו ואפילו חסרו

כבר התבאר לעיל דף ע. שפצוע דכא⁷ וכרות שפכה אסורים לבא בקהל, ואסורים לישא ישראלית⁸. ואם נשאו ובעלו לוקין, שנאמר (דברים כג פסוק ב) לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'. ואפילו נעשה פצוע דכא⁹, אחר נישואיו, חייב¹⁰ להוציא את אשתו¹¹.

בשלישה אברים אפשר שיפסל הזכר, בגיד ובביצים ובשבילים שבהם מתבשל שכבת זרע, והם הנקראים חוטי ביצים.

³ רמב"ם שם הלכה ג

⁴ עלה בדעתי לומר דהן אמת דטבול יום אינו עושה משקין תחלה, זהו במשקה דחולין וכן במשקין דתרומה ודקדש שלא יטמאו כלים ואוכלין אף של תרומה וקדש, אבל אותן משקין של תרומה ודקדש שנגע בהם הטבוי כשנגעו במשקין אחרים של תרומה ושל קדש מטמאין תמיד עד אין סוף, וכדמות ראייה לזה מצאתי ברמב"ם בפ"י המשניות במס' טבול יום פ"ב [מ"ב] דתנן: קדרה שהיא מליאה משקין ונגע בה טבוי, אם היה המשקה תרומה המשקין פסולין והקדרה טהורה. וכתב הרמב"ם בפירושו וז"ל: וכיון שאלו המשקין פסולין בלבד הן אינם מטמאין אפילו אוכלין וכ"ש כלים וכו', עכ"ל, וכ"כ הר"ב. ומדלא כתבו אפילו משקין ש"מ דמשקין של תרומה וקדש מטמאין, ולפ"ז הו"ל הלשון מדוייק. אבל לא מצאתי שום מקור לזה, וגם מדברי הרמב"ם לקמן לא משמע כן. ערוך השולחן העתיד הלכות שאר אבות הטומאות סימן קמב סעיף יא

⁵ רמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג הלכה ד

⁶ ואע"ג שהמשקין נעשין תחילה לעולם, משקין שנגע בהן טבול יום אינן נעשין תחילה אלא שהן שלישי אם היו תרומה או רביעי אם היו קדש. רמב"ם שם. דכיון שטבול והרי הוא טהור גמור אלא שלענין תרומה שויתיה תורה בשני א"א להוסיף עליו עוד טומאה יותר ממה שגזרה תורה כיון שטבול והוא טהור. ערוך השולחן העתיד שם סעיף א

⁷ רמב"ם איסורי ביאה פ"ז ה"א שו"ע אבהע"ז סי' ה סעי' א ובספק פצוע דכא אם אסור מדאורייתא לבוא בקהל או שאינו אסור כלל או אם אסור מדרבנן כשאר פסולים, עיין באוצר הפוסקים שם אות י

⁸ ואפילו אם אינה ראויה ללדת, ואפילו עקרה את עצמה, אסור וחייב להוציאה, דלאו בראוי לילד תליא רחמנא אלא בקהל ה' (אפי' זוטרי שם)

⁹ התם סופר אבהע"ז סי' יט

¹⁰ ואם לאו לוקה על כל ביאה וביאה, שכיון שכבר מקודשת לו חייב על ביאתה אפילו לדעות שאינו נחייב אא"כ קידשה. חת"ם שם ועיין חקרי לה אבהע"ז סי' ה

¹¹ דלא כשפתי חכמים עה"ת דברים כג דכתב שאינו צריך להוציא

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

איזהו פצוע דכא¹², פצוע – הנו כל שנפצעו הביצים שלו בידי אדם¹³, במכת חרב או סכין וכדומה. דכא¹⁴ – שנידוכו ונמעכו הביצים ע"י שום דבר, וכן שייך בביצים כרות שפכה – כלומר שנכרתו על ידי דבר מה.

המבנה האנטומי¹⁵ של אברי המין בזכר הוא כדלהלן: שתי הביצים נמצאות כל אחת בכיסה (דהיינו האשך - שם הן יורדות מהבטן עוד לפני הלידה), כשמכל אשך עולה צינור (שביל הזרע), שנכנס לתוך חלל הבטן ושם עובר דרך הערמונית (פרוסטט) ונכנס לתוך צינור השתן אחרי שזה יוצא משלפוחית השתן ולפני שהוא נכנס לתוך הגיד.

הערמונית היא בלוטה הנמצאת בתוך הבטן למטה משלפוחית השתן במקום שיוצא ממנה צינור השתן. הערמונית מסובבת ומעטפת את צינור השתן במקום הזה, וכאן גם חודרין לתוכה שבילי הזרע בשני הצדדים ונפתחים לתוך צינור השתן.

נכרתו הביצים¹⁶ או אחת מהם, או שנפצעה אחת מהם, או שנידוכה אחת מהן, או שהסרה, או שניקבה נקב מפולש, הרי זה פסול¹⁷.

נכרתו¹⁸ חוטי ביצים או אחת מהן¹⁹, או שנידך או נפצע, הרי זה פסול.

מותר לקחת משהו מהרקמות של הביצה, או דבר קטן מהביצה עצמה כדי לבדוק בעית פוריות, באופן שעפ"י דרכי הרפואה המקובלים אינו גורם לבטול הילודה ואין חשש פצוע דכא בזה²⁰.

אדם שנותח ונכרתה לו ביצה אחת עקב מחלה באשך²¹ אינו נאסר לבא בקהל.

¹² שו"ע שם סעי' ב ב"ש ס"ק ג

¹³ ובא' מכל אלו בחזקת שאינו מוליד הוא ואם נשא אשה והוליד בנים בידוע שאינן בניו והם בחזקת ממזרים כ"כ בש"ג בשם ריא"ז משמע דהם ודאי ממזרים, וכ"כ המרד"ו והסמ"ג והמור בשם רא"מ בניקב. אלא רי"ו נתיב כ"ג ח"ד פסק בניקב הביצים הם ספק ממזרים, ובש"ס משמע ניקב בכלל נפצע וכ"כ ברי"ו שם ובסמ"ג כתב שהוא בכלל נכרת ועיין בפ"י מהר"א שמיין, ולדעת כמה פוסקים אין רפואה לכרות שפכה ואפילו לדין דקו"ל ניקב הוא פסול ואיתא בש"ס ניקב ונסת' כשר ש"מ דיש לו רפוא' וכן פצוע דכא מ"מ נרא' אם הוליד לא תלינן שנתרפא אא"כ בידוע שנתרפא. ב"ש שם ג

¹⁴ ב"ש שם ג

¹⁵ על פי נשמת אברהם אבהע"ז עמ' פט

¹⁶ שם סעי' ז ב"ש ס"ק יא

¹⁷ וכן עיקר. ודלא כיש מתירים בעל ביצה אחת אם היתה אותה שנמלה שלימה כשנמלה ונשארת של ימין (היא סברת ר"ת). אמנם ראיתי מקילין כסברא האחרונה, אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מנין ורוב בנין. (רמ"א שם)

¹⁸ שם סעי' ח

¹⁹ בכל דינים אלו א' מחומין שוה לכל חומין ואם נחסר חוט א' פסול וכן בנידך או נפצע חוט א' ולדברי המקילין בנחסר ביצה שמאלית ה"ה אם נחסר חוט ביצה השמאלית, ב"ש שם יא

²⁰ שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן רסו

²¹ עיין שו"ת חשב האפד ח"א פט ושם נראה שהתיר רק למי שנשוי שלא יצטרך לעזוב את אשתו ובהצטרף גם סברת הסמ"ג אליבא דהרמב"ם שדקדק החת"ס אהע"ז ח"א סי' יז מדבריו שכל מה שהרופאים כורתים

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

הסובל מסרטן מתקדם ומפושט של הערמונית עם גרורות בגוף, שהטיפול הטוב ביותר היום הוא לכתוב את שתי הביצים כדי להפסיק את הפרשת ההורמונים שלהן שבזה עוזרים התפשטות הסרטן, ו"א" 22 שנעשה בזה פעוע דכא וחיוב להוציא את אשתו²³, וכל שכן שאין לו להתחתן. אך אם אינו יודע שהוא אסור אין חיוב להפרישו²⁴. ו"א" 25 שנחשב הדבר כחולי בידי שמים ומותר לו לחיות עם אשתו.

ניתוח שנעשה בכך שחותכים הרופאים באשכים ושבילי הזרע²⁶ מחמת סיבה רפואית, ויודעים לתקן היטב, ובבירור שיווליד ואינם מקלקלים החוטים ושבילי הזרע, והולך כתיקונו, אין בידינו

לרפואה ולא דרך השחתה השיב מחמת חולי ומותר לבא בקהל. אולם בשו"ת דובב מישרים נ כתב להתיר דהא אברי הזרע הפסול הפוסל בהם פצוע דכא הוא משום דתלוי בהם הלידה כמבואר בש"ס יבמות ע"ה ו' עו, א"ב אם יבשה ואינה ראויה לפעולה שפיר הוי כחסר וממילא אפילו להחולקים על הר"ת, י"ל דמודי דבכה"ג דכשר אם נוטל אותם אח"כ וכו'. וכן עיין שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן רסו וז"ל "בענין עצם איסור פ"ד כיון שביצה אחת לקויה בהמחלה, והמחלה היתה מיוחדת בהופעתה בכלי ההולדה דרכינו לפסוק כמהרש"ל ביש"ש פ"ח דיבמות סי' ט' דבכה"ג כבר ה' פ"ד בידי שמים לפני הנתוח, ואין בכריתת הביצה משום פ"ד ועוד כיון דאפשר להוליד גם בעל ביצה אחת כידוע בין ימין בין שמאל, ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קצ"ג מש"כ בזה בענין באורך" וכן עיין שו"ת עין יצחק ח"א אבה"ע ט ועיין קובץ תשובות ח"ג קעב ונשמ"א עמ' צה

²² בשו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן קכג שהגם שיש לדון מטעם הסמ"ג (לאוין קי"ט), שכתב, כל פסול בענין זה, בשלא ה' ביד"ש אלא ביד"א ע"י פשיעתו, כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ, אבל אם נולד כך, או ע"י חולי אירע לו, כשר לבוא בקהל עכ"ל, וכתב ע"ז בהת"ס שם, דמבואר מדבריו, דס"ל, דדוקא שכרתו אדם בפשיעה, ולאפוקי אם כרתו לרפואה, שהי' לו חולי וכרתו להושיעו מחליו מותר בקהל עיין שם, אבל מלשון ר"ת שבמרדכי (פ' הערל), משמע, דמה שחותכים הרופאים לרפואה מחמת חולי, הוי ביד"א, וע"כ להלכה לא התיר החת"ס, אלא בנתמסמס כנ"ל, וכבר נתווכחו בזה גדולי דורנו כמבואר באוצה"פ שם, דהגרא"ז מלצר ז"ל, הביא מגדול אחד, דהתיר עפ"י החת"ס בשם הסמ"ג הנ"ל, והוא כתב לדחות, דיש ט"ס בסמ"ג עיי"ש, ועי' שם בהערות, דהגרצ"פ פרנק שליט"א מירושלים עיה"ק, כתב להצדיק את המקיל, והגרא"ז ז"ל כתב לחזק דבריו להחמיר עיין שם, ובת' חלקת יואב שם, כתב להקל, היכא דהרופאים עשו כן מחמת פקוח נפש, משום דלא נעשה בעבירה, ולא דמי לממזר דיצירתו בעבירה ועי' בת' אמרי יושר דכתב ג"כ לצרף דברי הסמ"ג, היכא דעשה לרפואה, אולם כתב סוף דבר דבנוגע להתירו ממש לדור עם אשתו הנני מיראי הוראה אנכי להתיר.

²³ אולם לכו"ע יבצע את הניתוח על אף שאסור לסרס עצמו שהרי הותר במקום פיקוח נפש.
²⁴ בכה"ג דהוא איש מסוכן, ויש לחוש לסכנה, י"ל דאין חיוב להפרישו, כיון דהוי שוגג באיסור דרבנן, דספק פצו"ד לכ"פ הוי רק מדרבנן, בצירוף שי"ל דשייך בזה משום גדול כבוד הבריות, דלהפרישו מביתו זו אשתו יהי' להם לבזיון גדול שדוחה ל"ת שבתורה בשוא"ת, ושלא לומר לו, הוי רק שוא"ת

²⁵ בנשמ"א שם צו מהגרש"ו אויערבאך זצ"ל שעל אף שאין כאן מחלה בביצים עצמן, אך כיון דנקטינן כהרמב"ם דחולי נקרא בידי שמים, מסתבר שגם בזה אמרינן שמן השמים נשלח על האדם הזה מחלה שלפי הידע הרפואי היום, טיפולה בכריתת הביצים וממילא נקרא זה סרים חמה וגם מותר לו לחיות עם אשתו ובכל מקום שאפשר במקרים הללו עלינו להקל, עכ"ד והביא גם מהחלקת יואב אבעה"ז ג ומגליוני הש"ס להגר"י ענגיל בסוגיין דכיון דמשום מצות פקוח נפש עביד והתורה חייבתו בכך ה"ל כפצוע בידי שמים וכשר לבוא בקהל. ובציץ אליעזר ח"ט מט כתב וכמה קילורין לעינים חמה דברי העין יצחק ח"א אהע"ז סו"ס י שכותב דבענין בזה ראוי להקל ולא להחמיר וכו' ואין לנו לבקש חומרות בזה רק להדר להקל. וכן חוזר וכותב בכזאת בס"י יא אות בא, דמצוה רבתא להשתדל להיתירא בענינים כאלו לבל יודחו מקהל ה'

²⁶ ז"ל שם כתבתי זה בתשובת שבט הלוי ח"ו סי' קצ"ג ושם הבאתי דברי רבינו המהרש"ל הכנים ביש"ש יבמות פ"ח סי' ח', וז"ל אבל מה שכורתים עכשיו הרופאים מחמת האבן או שבירת הגוף ויודעים לתקן היטב ובבירור שיווליד ואינם מקלקלים החוטים ושבילי הזרע הולך כתיקונו ותלוי בחכמת הרופאים אין בידינו לפסלם כל עיקר ובניהם כשרים וכו' זה גם לענין כריתת ביצה וכיו"ב. ואעפ"י שגאון ישראל החזן איש אה"ע

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

לפסלם כל עיקר ובניהם כשרים²⁷. אולם לכתחלה אם אפשר מצוה לברוח מפעולות כאלה אם אפשר בדרך אחר אך אם אי אפשר בענין אחר ואין שום סבה עפ"י הרפואה שלא יהיה בבא הזמן ראוי להולדה, מותר.

הליך ניתוחי כנזכר שאין עדין נסיון לרופאים שע"י נתוח כזה לא נפגע כושר ההולדה. אם לפני הנתוח ודאי אינו מוליד, ואח"כ לפי כל הסימנים קרוב שיוליד, ואין דרך אחרת יש להקל.

ג. כל שאין לו אלא ביצה אחת ... הרי הוא כסריס חמה

וכשר

י"א²⁸ שאם ניטלה ביצה אחת²⁹ אפילו בידי אדם, אם היתה שלמה קודם שניטלה, והנשארת שלימה³⁰ אינו פצוע דכא וכשר לבא בקהל, אבל אם

סי' ע' פקפק קצת ע"ז דהא העידו חז"ל שאינו מוליד, וא"כ איך אנן נקבע יסוד על כשרותו, מכ"מ כבר כתבתי שם בשבט הלוי אות ג' לישב הכל בטו"ט שלא יסתר המציאות דברי רז"ל הקדושים, וע"כ נלענ"ד נהי דלכתחלה אם אפשר מצוה לברוח מפעולות כאלה אם אפשר בדרך אחר מכ"מ אם אי אפשר בענין אחר וע"פ כל מה שעניי המומחים ראים שמתבשל הזרע בדרכו במקומו הראוי, והצינור החדש הזה שצריך להוביל הזרע למקומו עובר כרגיל בשאר ילדים, ואין שום סבה עפ"י הרפואה שלא יהי ילד הזה בבא הזמן ראוי להולדה, אז נמטינא שיבא מכשורא להכשירו לגמרי. ואעפ"י שכתבתי בתשובה שם דיש קצת לפקפק בזה אם אין עדין נסיון לרופאים שע"י נתוח כזה לא נפגע כושר ההולדה מכ"מ במקרה כזה שלפני הנתוח ודאי אינו מוליד, ואח"כ לפי כל הסימנים קרוב שיוליד, ומכ"ש אם איכא כבר מספר נסיונות בכזה ראוי להקל למעשה.

²⁷ שו"ת שבט הלוי שם סי' רסז

²⁸ דעת ר"ת בטור שם דהלכה כרבי ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה, ולדעתו איירי בידי אדם.

²⁹ ועיין בתשובת התם סופר סי' ט"ו מובא בפ"ת שם ו על דבר בחרור אחד שהרגיש שיש לו ג' ביעים דכורא ב' בימין וא' בשמאל אי הוה פ"ד משום כל יתר כנמול דמי (ע' ביו"ד ס"ס מ"א ומ"ש שם ס"ק י"ג) וכתב לצדד להכשירו מכח ס"ס שמא אינו ביעא רק דלדול בעלמא ואת"ל הוא ביעא דלמא מתחלת ברייתו ולא נפצע מן הביעא עצמו כו' ומסיים אבל מ"מ איני אומר למעשה עשייה ודברים אלו לפע"ד צ"ע. גם איכא לספקי בבכה"ג אם אירע שהרופא התך א' ונשארו שתים כהלכתן אם יהיה כשר לבא בקהל ועיין ביו"ד סימן מ"ד ס"ז ובאחרונים שם.

³⁰ בב"י הגירסא של ימין משמע שאם נשאר של שמאל וניטלה של ימין אסור, אך עיין פ"ת ז שהביא תשובה אחת כ"י מהנאון מופה"ד מוהר"ח זצ"ל מוולאזין שראוי לסמוך ע"ד רש"ל ביש"ש שנתעצם לומר דר"ת וסייעתו מתירין אף בשל ימין ועיקר הגירסא בירוש' שלימין תיבה א', עוד הוסיף ידו להוכיח דאף שלימה אין צריך כי מה דאמר בירוש' ובלבד בשלימין בש"ס דילן לא מחלק בזה ... וע"ז אנו סומכין להכשיר בני אדם הניתוקין שכורתין מהן ביצה א' אף על גב דמתני' פליגא עליה דתנן איזהו פ"ד כל שנפצעו הביצים שלו ואפילו אחת מהן אף על פי שיש לחלק בין פצוע לברות אינו נראה עכ"ל. אלם החת"ס כתב על אחד שכרתו לו ביצת ימין אך נשאר כשיעור פול דממה נפשך יש לאוסרו שאם הגירסא של ימין הרי נכרתה, ואם הגירסא שלימין, הרי אינה שלימה.

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

נפצע ואח"כ ניטלה פסולה, אולם דעת רוב³¹ הראשונים אינו כן, אלא הרי הוא פצוע דכא ואסור לבא בקהל, וכן עיקר להחמיר להלכה³².

אך אם ניטל בידי שמים³³ כלומר שנולד כך או נפגע מברק או י"א אפילו חולי, וכדומה וכפי שיבואר להלן, מותר לכו"ע אפילו ניטלה הביצה הימינית³⁴.

ביצה שנשארה מחוץ לאשך ונמצאת או בתוך חלל הגוף או במפשעה או מתחתיה בדרך לאשך³⁵, במידה שאי אפשר להורידה לאשך בזמן הניתוח והביצה השניה קיימת ותקינה³⁶ (בתוך האשך), מותר לכרות את הביצה, שמכיון שאין הביצה נמצאת במקומה הטבעי הרי היא כבשר בעלמא³⁷.

³¹ הרמב"ם פט"ז מאיסור"ב ה"ז נמוקי יוסף (כד: דיבור ראשון) שכן דעת בעל ה"ג (הלכות גדולות הל' מ'און סה.) והרמב"ן (עה. ד"ה שמעתי) והרשב"א (שם ד"ה אר"י) והרא"ה והריטב"א (שם) ז"ל.

³² כן הוא ודאי דעתה המחבר וברמ"א כתב שם אמנם ראיתי מקילין כסברא האחרונה, אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מגני ורוב בנין. אך עיין פ"ת שם שכתב למדנו ממנו (מוהר"ח זצ"ל מוולאזין) שהעיקר דר' ישמעאל בנו של ריב"ב פליג והלכתא כוותי' ושאיין לחלק בין ימין לשמאל ולא בשלימין אלא בכל גוונא מכשירין בני אדם הניתוקין שכורתין מהן ביצה א' איזו שהיא ואיך שהיא ושכבר פשטה בימיו ההלכה להקל בזה ומעשה רב. ומסיים אמנם לא להכריע באתי ובודאי ראוי לנו עניי הדעת לילך בדאורייתא בתר המחמיר ואף די"ל דגבי פ"ד לא שייך האי כללא דיש לדון דפ"ד ספיקא כשר כו' מ"מ אין זה ברור כו' אך מי שרוצה להקל בזה יש לו עמודים גדולים ר"ת וסייעתו ועדות ס' התרומה שכ' להעיד דסוגיא דעלמא אזלא כהמתירין ואף הרמ"א ז"ל שהחמיר כתב אמנם ראיתי מקילין כו' ומ"ש הרמ"א שהמתירים אינם מתירין רק בשלימין ונשארת של ימין בזה העיקר כמהרש"ל וכדכתבנא לעיל דהמחור הוא כשיטת ס' התרומה שאין חילוק כלל עכ"ד.

³³ כמ"מ כתב י"ש מפרשים שפירשו דרבי ישמעאל בחסר ביצה אחת בידי שמים היא והוא הדין לשתיהן אלא דחסר לגמרי לא שכיח ולפי פירושו זה הלכה כרבי ישמעאל דלא פליג את"ק.

³⁴ שו"ע ונו"כ שם י

³⁵ חשוב להבדיל בין שני סוגים א. שאפשר בזמן בדיקת התינוק להוריד את הביצה להאשך אך היא אינה נשארת שם וחוזרת למקומה מחוץ לאשך. כאן אין צורך לכל טיפול ורובם ככולם יורדות להאשך לבד. ב. ביצה שלא ניתנת למישוש כי היא נמצאת בתוך הגוף או אפילו שניתנת למישוש, אי אפשר להורידה להאשך בזמן בדיקת התינוק. בסוג זה רובן (מעל 95 אחוז) יורדות להאשך עד גיל שנה אחת. הגישה הרפואית החדשה לאלה שלא ירדו בתום גיל שנה היא לנתח את התינוק בגיל זה ולהוריד את הביצה לתוך האשך. נשמט אברהם שם עמ' צג – צד

³⁶ שאז כורתים את הביצה הזאת שנמצאת מחוץ לאשך, וזה משתי סיבות: א) אם משאירים אותה במקומה בתוך הגוף, יש סיכון גבוה (פי 20 עד 35 פעמים יותר מהאובלוסיה הנורמלית) שהביצה תהפוך לממאירה (וקשה לעשות את האבחנה בשלב מוקדם כי היא נמצאת בתוך הגוף). ב) יש היום עדויות שלא רק שהיא עצמה אינה פועלת מבחינת ייצור זרע תקין, אלא שהיא גם מפריעה לפעילות התקינה של הביצה השניה וממילא מורידה את הפוריות של אותו אדם.

³⁷ נשמ"א שם וכן בשו"ת אנ"מ אבה"ע א יב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

מי שאירע לו חולי ורקבון³⁸ בביצה בעודו קטן, וחתכו הרופאים את הביצה הזאת, וכעת הגדיל ונתמלא זקנו העליון וגם התחתון שזה מורה שאינו סריס, מותר לבא בקהל אם מרגיש בנפשו ואומר על אמונתו כי כאיש גבורתו ולפי אומד דעתו אם ישא אשה ראוי להוליד שסימנן מוכיחין עליו.

דף עה:

ד. פצוע דכא בידי שמים כשר... ונאמר לא יבא ממזר מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם

כל הדברים הפסולים משום פצוע דכא וזרות שפכה הם במומים שנעשו שלא בידי שמים, כגון שכרתו אדם, או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו. אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא, או שנולד בלא ביצים, הרי זה כשר לבא בקהל, שכל אלו בידי שמים.

ואם חלה ובטלו ממנו איברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותו או כרתו, לרמב"ם הרי זה כבידי שמים והרי זה כשר לבא בקהל³⁹. לרש"י והרא"ש נולד עם אברים שלמים, אינו נחשב בידי שמים, אלא על ידי רעמים וברד, אבל ע"י חולי חשיב בידי אדם ופסול לבא בקהל⁴⁰.

כתב הרמב"ם⁴¹ "מי שנחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביצו נקרא סריס אדם, וכשיחיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם", לפיכך יש שדייקו⁴² שאם

³⁸ בפתחי שם ס"ק ו הביא כן מתשו' בית אפרים סימן ב' ו"בפרט אחרי שסימנן מוכיחין עליו שנתמלא זקנו העליון וגם התחתון שזה מורה שאינו סריס אפ"כ בכה"ג כ"ע מודו כו' ע"ש שהעלה כן להלכה ולא למעשה עד יסכימו עוד חכמים. ועיין בס' ישועות יעקב על מעשה ביוצא בזה והעלה ג"כ להתיר ע"ש.

³⁹ הכריעו כל האחרונים הב"ח והח"מ והב"ש שהעיקר כדעת הרמב"ם ושגם רש"י סובר כן והרא"ש יחידא הוא ואין להחמיר חומרות במידי דלית ליה תקנתא וגם איכא למיחש לתקלה ומ"ש הרא"ש דכדבריו משמע בירושלמי כבר עמדו המפרשים לדקדק ממנו להיפך. תשו' משכנות יעקב סי' ג', ובתשובה אחת כ"י מהגאון מופה"ד מוהר"ח זצ"ל מוולאזין בענין זה ראיתי שהעלה ג"כ דהעיקר לדינא כהרמב"ם, מובא בפ"ת ז, ועי"ש שהביא מחת"ס יז שגם הכריע לעיקר כרמב"ם אך כתב ולכן נראה נהי אם היה פנוי ובא לישא אשה לא הייתי יועץ להאשה להנשא לו להכניס עצמה בספק איסור לדעת הרא"ש וריא"ז כדי להציל נפשו, אבל זה שכבר נשא בהיתר למה נייעצה להתגרש במקום שרוב וכמעט כל הפוסקים מתירים.

⁴⁰ וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי, בח"מ ס"ק ה דייק שמשמע שהכי נקמינן לחומרא, אבל דעת הב"ח וכ"כ בב"ש ס"ק יב דלהילכתא קי"ל כשיטת הרמב"ם לקולא דדעת הרא"ש היא דעת יחיד.

⁴¹ רמב"ם אישות פ"ב הי"ד

⁴² כ"כ הרב מראדוויל שהביא בנובי"ק שם סי' ו והנוב"י השיג עליו שצריך לחשוש שמא שומא הם ולפי"ז כתב בתשובת בית אפרים סי' ב דבשערות ארוכים ומרובים דליכא למיחש לשומא הוי סימן שאינו סריס וכן עיין

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

הביא שערות מרובות באותו מקום, קודם שהגיע לגיל עשרים⁴³ שבכך אין לחשוש שמא הם שומא, או שיש לו חתימת זקן הרי הוא כשר לבוא בקהל, שהרי זה הוכחה שאינו סריס אדם. וי"א⁴⁴ שכל שהוא ודאי פצוע דכא, אין השערות סימן, ופסול מלבוא בקהל.

אדם שקיבל מכה באשכיו בצעירותו והרגיש אז כאב גדול. ועתה לאחר זמן בודק ומוצא שנמעכך חלק מאחד האשכים, ואינו יודע אם אירע זה מחמת המכה, תולים להתירו⁴⁵.

מי⁴⁶ שנעשה פצוע דכא ע"י תרופות שנטל, או ע"י שתית כוס עיקרים אינו נעשה פצוע דכא, ומותר לו לבוא בקהל⁴⁷.

בחזו"א אבהע"ז הל אישות בליקומים סי' ד אות יא והסיף שתכונת שומא ודאי לא שייך במי שיש לו חתימת זקן וכן כתב בשואל ומשיב מהד' תליתאה ח"א סי' קכד
⁴³ בחת"ס אבהע"ז סי' יד ביאר שמש"כ הרמב"ם שלא יביא סי' לעולם ולא כתב שלא יביא שערות לעולם לומר שאפילו יבא שערות הרבה אחר גיל עשרים לא יהיה סימן כי שערות אינם סימן אלא רק עד גיל עשרים ולפי"ז בפחות מעשרים הוי סימן אמנם החת"ס גופא לא ס"ל הכי להילכתא כמו שיבואר לקמן
⁴⁴ בחת"ס שם כתב שאפשר שאין סימן שערות אלו מדאורייתא כמו שמצינו בסימני אתרוג וכיו"ב וז"ל "ונהי דבסריס ודאי ליכא למיסמך עלה כגון על דרך משל נכרת הגיד ומגדל שערות לא נימא שאינו סריס ולא עוד אלא אפי' בפלוגתת פוסקי' ומייתי שערות לא נאמר מדהביא שערות איגלאי מילתא הלכה כאיך מ"ד די"ל כמ"ש רשב"א דבוראי טרפה אפי' ירבו כחול ימים לא מתכשר ואפי' בפלוגתא אלא שהדבר צע"ג איך אפשר שלא נזכר בש"ס ובשום פוסק ראשונים ואחרונים דין זה דשערות אצל דיני פסול קהל ולא הוזכר אלא לענין סימני גדלות ולא לשתמיט בש"ס בהכי מרוב וקולמס ונקב וברזי' סילוא שנוכר שגדלו שערותיו או יעיין בשערות ואיך נעלם מכל רבותינו אשר מעולם לא נגלה להם רז עד שגילה לנו הגאון מראדוויל בס' נב"י קמא חא"ע סי' ד' ע"ב חוכך אני אולי אלו הסי' היו כמו סי' ביצים כד וחד דמסיק ר"ז בחולין ס"ד ע"א סי' לאו דאוריית' פירש"י הנך סימני ביצים לאו הלכה למשה מסיני הם ואין לסמוך עליהם עכ"ל ובחולין ע"ט ריש ע"ב מסיק וסי' דאורייתא פי' ר"ן אותן הסי' הם דאורייתא הלי"מ רברבן אודני וזוטרי' ננובתין מוכח דיש סימני' בש"ס שאין לסמוך עליהם להקל וכן כל סימני אתרוג שבידינו מסורות אין לסמוך כי אינם סי' דאורייתא והני נמי דכוותיהו ומנ"ל להקל בשל תורה. ועיין בנחלת יעקב סי' ו' שהילק בין פצוע דכא שאין לו כח המוליד כלל ובזה אפשר ששערות הוי סימן אבל בכרות שפכה שיש לו כח המוליד רק שהזרע אינו מתבשל או שיוצא דרך הנקב ואינו יכול להוליד בזה אין השערות סימן.

⁴⁵ בתשובת נודע ביהודה סי' ו' דן בזה והביא שהנה שני חכמי הדור פלפלו בזה למצוא שערי היתר מצד ארבעה היתרים. הא', אחרי שהאיש יש לו שערות באותו מקום וגם יש לו זקן וזה שהביא סימני גדלות ודאי אינו סריס אדם. הב', כיון שהאיש אינו יודע אם נעשה זה או או בידי שמים או נולד כך ה"ל ספק פצוע דכא וי"ל דספק שרי לבא בקהל כמו בממזר זמדרבנן לא אסרו פי"ד שאינו ראוי להוליד שלא גזרו רבנן בספיקן וכעין שאמרו ביבמות ט"ו ע"א. הג', לסמוך אמאן דמתיר בעל ביצה אחת ימנית וי"ל דה"ה פצוע או דך באחת. הד', הוא דרך במיעוט ביצה לא מיחשב דך האריך בזה דקשה לסמוך על ג' היתרים ראשונים. בהסימנים דלמא שומא נינהו. היתר הב' ג"כ ליתא דגם בפ"ד אסרו ודאן בספיקן וספיקן בודאן היתר הג' ג"כ אין לסמוך עליו. אמנם על היתר הד' תמך יסודו והעלה דפצוע וכרות אפי' במקצת, אבל דך אינו נפסל כ"א נדוך כל הגיד או רובו או ביצה אחת כולה או רובה וסיים ואף שעל דבר זה לחוד קשה לסמוך והוא דבר חדש מ"מ יש לנו צירוף דעת ר"ת שמכשיר בביצה אחת וגם יש כאן ספק אולי נולד כך וגם אולי אין זה דך כלל כי י"ל דרך היינו שנתמעך ולא שנעשה דך במקום א'. ועיין בתשובת בית אפרים סימן ב' מ"ש לפלפל בדברי הנו"ב בזה.

פ"ת שם ג

⁴⁶ שו"ת שבט הלוי שם

⁴⁷ וז"ל שם "להלכה תרופות אינם גורמים לאיסור לבא בקהל דהרי אפילו בשתית כוס עקרים דעת התוס' סוטה כ"ו ע"א דמותר בקהל, ואעפ"י שיש חולקים מכ"מ למעשה פוסקים להקל, ועיין פת"ש אה"ע סי' ה' ס"ק

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

בעל ביצה אחת שמסתפקים בו אם הוא בידי שמים או ע"י חולי, הרי הוא כשר לבא בקהל ללא חשש⁴⁸.

נפסל בביצים בשבילי הזרע או בגיד בידי שמים, עד שנחלה ומוכרח להנטל בידי אדם כדי שלא יחלה יותר. הרי זה מותר לבא בקהל⁴⁹.

וכן אם מחמת פעולת אדם חלה ונפסדו אברי הרבייה, הרי זה נחשב שלא ביד אדם⁵⁰ ומותר, ולפיכך מי שקשרו לו חוט סביב הגיד או האשכים, או שקיבל מכה בגיד או באשכים, עד שנתנפח ומחמת הנפיחות ניקב או נתמסמס. נחשב זה כבא מחמת חולי, ויש לסמוך על הרמב"ם ולהתירו⁵¹.

ה. בין שנפצע הגיד ... בין שנידך הגיד ... בין שנכרת הגיד בין שנכרתו ביצים בין שנכרתו חוטי ביצים

איזהו כרות שפכה, כל כרות – היינו שנכרת⁵² הגיד שלו לשנים ע"י שם דבר, או שנחתך למעלה מהעטרה שלא בידי שמים, ופסול לבא בקהל. וכשם שיש פצוע דכא בביצים כך גם בגיד פצוע – כלומר שנפצע הגיד, דכא – שנתמעך, ופסול לבא בקהל⁵³.

ו. עטרה נל שהיא מענבת ... ואם נשתייר מעטרה ... מלא החוט על פני רובה וכלפי רישא

ט', ובשאר אחרונים שם, ומכ"ש תרופות האלה שאינם מיוחדים לכוס עקרים, אלא לרפואת הגוף הכללי מתאי המחלה אלא שיתכן שפוגעים גם ברקמות הביצה⁴⁸
בתשו' משכנות יעקב סי' ג' מובא בפ"ת ס"ק ז שהעיקר כרמב"ם ועוד יש לצרף שיטת ר"ת שביצה אחת מותרת, ובמקום ספק ודאי שמותר.

⁴⁹ בפ"ת שם הביא עיין בס' בית מאיר שב' דצ"ע אם נפסל בידי שמים עד שמכח זה עומד ליקצין וניטל בידי אדם אם לא יש לדמות זה לזה דקי"ל כר"ש דכל העומד לגזוז כגזוז דמי וחשוב ביד"ש וכשר כו' ע"ש. ובתשובה אחת כ"י מהגאון מופה"ד מוהר"ח זצ"ל מוולאזין בענין זה ראיתי שהעלה ג"כ דהעיקר לדינא כהרמב"ם דע"י חולי הוי ביד"ש וכשר. גם מסכים לדינא דאם היה נרקב קודם שנחתך אף שנכרת ע"י אדם לא חיישינן ליה דכל שהוא נתמסמס כמאן דליתא דמי, והביא כן גם מחת"ס בשו"ת יו שכתב לדעתי הדבר פשוט וכן משמע בפשיטות מדברי כל הגדולים בספר תומת ישרים סי' נ"ב נ"ג רק כתב שלא היה יועץ כן לאשה להנשא לפניו שלמה לה להכנס לספק, אפילו רחוק.

⁵⁰ ובפרט לפ"מ דילפינן ממזר דהוי בידי אדם הרי עיקר מעשיהו ויצירתו ע"י אדם אבל ע"י חולי אף שתחילת החולי ע"י אדם לא הוי רק כגרמ' בעלמ'. בפ"ת שם ה.

⁵¹ בפ"ת שם ה מתשובת שבו"י ח"ג סי' ק"ז. ושו"ת קהלת יעקב מהגאון מקארלין בסי' ג', ומתשובת חמדת שלמה סי' מ"ה, אך ס"ל דחשיב בידי אדם.

⁵² שו"ע שם סעי' ב ב"ש ס"ק ג

⁵³ ב"ש ג

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

בראש הגיד יש כיפת בשר הנקראת "עטרה", ובחיבורה לגיד הוא גבוה ובולט מהגיד עצמו ומקיף סביב את הגיד אולם אותו הקף אינו בעיגול ישר ושוה, אלא בחלקו העליון הוא רחב ומאריך כלפי הגוף, והחלקו התחתון הוא מתקצר והולך עד קרוב לראשו של גיד, בשר זה אין דינו כשאר הגיד, אלא אם נכרתה העטרה רק אם נחתך ולא נשתייר ממנו פסול, אבל אם נחתכה העטרה, ונשתייר ממנה כעובי מלא החוט כשר⁵⁴.

ו"א⁵⁵ שרק אם נשתייר על פני רוב העטרה בחלקה העליון לצד הגוף כשר, אבל אם נחתך חלקה העליון לגמרי אפילו נשתייר למטה, בהיקף חלקו התחתון הפונה כלפי הקרקע, פסול⁵⁶. ו"א⁵⁷ שצריך שישאר חוט המקיף על פני כולו אבל אין צריך שיהיה קרוב לגוף אלא אפילו אינו קרוב לגוף כל שנשתייר חוט המקיף על פני כולו כשר⁵⁸. ו"א⁵⁹ שצריך חוט המקיף על פני כולו ודווקא בחלק הקרוב לגוף מלא החוט, או למעלה מהעטרה. ואם נכרת מראש העטרה ונשתייר ממנה אפי' כחוט השערה כשר.

ז. נקולמוס כשרה כמרזב פסולתה האי שליט בה אורא והאי לא שליט בה אורא

נחתך מהגיד למעלה מעטרה בשפוע⁶⁰, כחיתוך קולמוס שמחתכין חודו באלכסון לכתוב בו, והגיד למעלה שלם ובחלקו התחתון נגרר מעוביו עד שנתגלה שפופרת שכבת זרע והעטרה קיימת, כשר⁶¹. ואם נחתך כמרזב,

⁵⁴ ובענין כרות שפכה אין קפידא אלא שישאר מלא החוט כיון שבענין זה יכול להוליד, ולכן נחשבת עטרה אפילו רק בחוט המקיף, משא"כ גבי מילה נחשב עטרה רק מראש האבר ממש (ערוך השולחן שם)

⁵⁵ דעת רש"י

⁵⁶ ואל תשאל כיון שנחתך למעלה איך נשתייר למטה שהוא חלקו הקצר שהאמת שאין צריך שיחתך כל עובי האבר כדי לפסול אלא אפילו אם בשר העטרה נחתך לבדו ג"כ פסול ולפיכך שייך שנחתך בשר העטרה העליון ונשאר מבשר הגיד ובשר העטרה התחתון

⁵⁷ דעת הרמב"ם

⁵⁸ עיין בבינת אדם אישות סי' לח שפירש שלעת הרמב"ם אפילו נחתך כל גובה של העטרה ולא נשאר אלא ראש הגויה מוקף על פני כל הגיד כשר

⁵⁹ דעת הטור ור' ירוחם מובאים כל הדעות בב"ש ס"ק ד וערוך השולחן שם סעי' ח

⁶⁰ שו"ע שם סעי' ג וב"ש ס"ק ה וערוה"ש סעי' ט

⁶¹ כיון שאין האויר שולט בתוך הגיד ומתבשל הזרע כהלכתו ולהכי עדיף מניקב לקמן (ח"מ ס"ק ג ובערוה"ש ס"ק ט)

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

שניטל חללו של גיד ונשאר הדפנות משני הצדדים ובאמצע חקוק כצינור, לרש"י והרא"ש, פסול⁶². להרמב"ם כשר⁶³.

ניתוח שנעשה בגיד⁶⁴ מחמת סיבה רפואית, ויודעים לתקן היטב, ובבירור שיוליד ואינם מקלקלים החוטים ושביילי הזרע, והולך כתיקונו, אין בידינו לפסלם כל עיקר ובניהם כשרים⁶⁵.

ועיין מכתב מחזו"א בענין זה באוצה"פ אות יז ועיין מחזה אליהו

⁶² כיון שהרוח נכנס לתוך הדפנות ומתקרר הגיד לתוכו ואין הזרע מתבשל (ערוה"ש שם) שהרי לא נחסר הגיד מעוביו ונוגע בצידי הרחם (הנרתיק) ומתחמם ומוציא ויורה כחץ, ואע"ג שבכקולמוס אין כולו נוגע בצידי הרחם וא"כ היה לו להיות פסול מ"מ כיון שלמעלה נוגע בצידי הרחם והאוויר אינו שולט בו שפיר יורה כחץ (ערוה"ש שם)

⁶⁴ שם כתב על מקרה של נתוח בילד שהי' הנקב שלו לצד מטה שראה הרופא כי צינור האבר דק כל כך עד שיש חשש שבסבה כל שהוא יכול להנזק ולהנקב, וחתך כל הצינור הטבעי הזה עד מקום שראה לנכון שמשם ולמעלה הוא די עב להחזיק מעמד, ולקח מעור הפריעה ועשה צינור חדש ותפרו לחלק הנשאר מן הצנור וגם חבר צד השני של צינור החדש אל קצה בשר העמרה בראשה. וכתב "הנה אין ספק שחתיכת הצינור באמצע הגיד למעלה מן העמרה הוא מעשה כרות שפכה מובהקת, ועיין בבית שמואל שם ס"ק ג', דלדעת כמה פוסקים אין רפואה לברות שפכה, ואעפ"י שיש רפואה לניקב אפילו במקום שהי' פוסל וכמבואר בש"ס, ועיקר הפסול בזה מפני שאינו מוליד וכפשטות הש"ס יבמות ע"ה וניקב מי מוליד וכ"ה שם ע"ה ע"ב, וכבר כתבתי זה בתשובת שבט הלוי ח"ו סי' קצ"ג ושם הבאתי דברי רבינו המהרש"ל הכנים ביש"ש יבמות פ"ח סי' ח', וז"ל אבל מה שכורתים עכשיו הרופאים מחמת האבן או שבירת הגוף ויודעים לתקן היטב ובבירור שיוליד ואינם מקלקלים החוטים ושביילי הזרע הולך כתיקונו ותלוי בחכמת הרופאים אין בידינו לפסלם כל עיקר ובניהם כשרים וכ' זה גם לענין כריתת ביצה וכיו"ב. ואעפ"י שגאון ישראל החזון איש אה"ע סי' ע' פקפק קצת ע"ז דהא העידו הז"ל שאינו מוליד, וא"כ איך אנן נקבע יסוד על כשרותו, מכ"מ כבר כתבתי שם בשבט הלוי אות ג', לישב הכל בטו"ט שלא יסתר המציאות דברי רז"ל הקדושים, וברוב מקרים כאלה לפני הנתוח הי' בודאי בגדר אינו מוליד מחמת עקמימת האבר וכדומה, מ"מ לאחר הנתוח אם הצליח קרוב לודאי שיוליד א"כ הי' פסול שחזור להכשרו, והרבה יש להאריך בזה אך הזמן קצר, ויש עוד צד להקל כיון דע"י עקמימת האבר בידי שמים כבר לא הי' ראוי להוליד אין הנתוח מוסיף פסול מכ"מ, וכבר נזכרה סברא זו בפוסקים עיין אה"ע סי' ה' סי' ובגדולי אחרונים בזה, מכ"מ הנ"ל ברור להלכה.

⁶⁵ שו"ת שבט הלוי שם סי' רסז

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>